
ВОЈНО НЕСВРСТАВАЊЕ ПОЈАМ, РАЗВОЈ, ПЕРСПЕКТИВЕ*

УДК 355.02:341.35

DOI <https://doi.org/10.22182/spm.specijal2022.7>

Оригинални научни рад

Милош Јончић**

Институт за међународну политику и привреду

Сажетак

Појам војног несврставања, војне несврстаности има своје корене у правном институту неутралности, чији је саставни део војна неутралност. Како би се избегле терминолошке недоумице аутор дефинише појмове неутралност, неутрализиација, несврстаност, војна неутралност, војна несврстаност. Да би се избегло погрешно тумачење и мешање појма војна неутралност која подразумева права и обавезе, аутор износи мишљење да је прихватљивији и прецизнији термин војно несврставање и доктринарно то доказује. Рад указује на друштвене околности и моменте у међународним односима и развоју међународног права који су утицали на настанак неутралности. Неутралност у савременим међународним односима постаје концепт који захтева реформу и отвара перспективу

* Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта “Србија и изазови у међународним односима 2021. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2021. године. Рад је објављен у броју 2/2021 часописа Национални интерес у издању Института за политичке студије.

** Имејл-адреса аутора: mjoncic@diplomacy.bg.ac.rs.

војној несврстаности. Многе државе које су прогласиле неутралност, све више тај концепт усмеравају искључиво на војну несврстаност. Измењене околности мултилатералног светског поретка приморавају чак и неутралне државе да се одрекну свог положаја неучествовања у оружаним сукобима и да се окрену положају нечланства у војно-политичким савезима. Војно несврставање није могуће примењивати повремено или делимично, зато рад указује на неке предности, али и мане овог положаја у међународним односима.

Кључне речи: неутралност, војна неутралност, војно несврставање, тотална одбрана, војна одбрана, цивилна одбрана, економска одбрана

ПОЈАМ И ДЕФИНИЦИЈА „ВОЈНОГ НЕСВРСТАВАЊА“

Да би се избегле термилошке недоумице око појмова неутралност и војна неутралност неопходно је дефинисати оба појма, истражити могуће заједничке корене, али и направити јасну разлику између ових и сличних појмова и института у међународним односима.

Неутрализација представља процес у ком се одређени субјект доводи у стање неприпадања ни једној страни. Забрана вођења ратних операција на одређеном простору и коришћење тог простора као базе за вођење таквих операција. Потврђује се међународним уговором, којим се заинтересоване стране обавезују да на одређеном простору (делу територије, међународним мореузима, заливима, каналима) неће водити ратне операције. Овакав положај имају Антарктик, делимично свемирски простор и морско дно. *Неутрализам* означава уздржан спољнополитички курс неке државе у погледу неког отвореног питања или ситуације. Представља једнострану изјаву воље државе и политичку одлуку суверене државе која може бити повучена без међународноправних последица (Križvoarić 2010, 646).

Неутрална држава је она држава која не учествује у рату и непристрасно се односи према његовим актерима на фаворизујући ни на који начин ниједну страну у сукобу (Kri-voкарић 2010, 647). Неутралност представља државу која не подржава ни једну страну у неспоразуму, надметању или рату (Wehmeier 2000, 855). Неутралан – *neutralis*, непристрасан, који не припада ни једној стран(ц)и, који не учествује у рату, *неутралне државе*, државе којима је, из међународних разлога, зајамчена неутралност, нпр. Швајцарска (Vuјаклија 1980, 607).

Положај неутралне државе, потврђен и прихваћен од стране међународне заједнице, доноси држави права и обавезе у односу на оружани сукоб као посебну ситуацију у међународним односима. Овакво опредељење државе у многоме одређује спољну политику земље. Неутралност може бити стална (перманентна, трајна) и привремена (обична, *ad hoc*). Стална неутралност представља положај државе која на основу међународног уговора преузима обавезу, на неодређено време, да ће остати неутрална у случају сваког будућег сукоба (Јончић 2016, 14). Привремена (обична или *ad hoc*) неутралност означава положај државе која преузима обавезу да ће остати неутрална у случају појединачног, конкретног оружаног сукоба, рата (15).

У пракси међународних односа суштинска разлика између сталне и привремене неутралности не постоји већ само разлика у просторном дејству и временском трајању (Avramov i Крећа 2003, 495). Обична, *ad hoc* неутралност може бити променљива категорија, па се држава може определити као неутрална на почетку оружаног сукоба, а да протеком времена промени свој став и обавести међународну заједницу да мења свој положај или да се укључи у оружани сукоб. Америчке савезне државе, њих 21, су 1939. године потписале Декларацију о неутралности у односу на европски сукоб и утврдиле начела неутралности, али су 1941. године, након напада на Перл Харбор, ушле у сукоб против Сила осовине. Привремена неутралност престаје са правним дејством окончањем сукоба, уласком у сукоб (који може бити изазван понашањем неке од сукобљених старана или кршењем права неутралне државе), или изјавом да повлачи неутрални статус у датом сукобу.

Џорџ Вашингтон (*George Washington*) је 22. априла 1793. године издао први Проглас о неутралност Сједињених Америчких Држава (САД) и тиме указао на спољнополитичко одређење Америке (Müller 2019, 1).¹ Термин „неутралност“ као саставни део неког међународног уговора први пут је употребљен у Амиенском уговору 1802. године (*Treaty of Amiens*) у погледу неутралности острва Малте (The Treaty of Amiens 1802, Art. X).² Термин „трајна неутралност“ први пут је употребљен у Декларацији потписаној 20. марта 1815. године која је прикључена уз Завршни акт Бечког конгреса. Том декларацијом су Русија, Велика Британија, Француска, Аустрија, Шпанија, Португалија и Шведска гарантовале независност и вечну неутралност Швајцарске Конфедерације (Dašić 2015, 280). Термин „неутрализација“ појавио се први пут у Париском мировном уговору (1856) у погледу неутрализације Црног мора.

Како се неутралност државе прихвата од стране међународне заједнице, овај статус мора се доследно поштовати као и свака друга обавеза коју је држава прихватила у међународном праву, односно обавезе проистекле из неутралног статуса није могуће примењивати делимично и повремено (Јончић 2016).

По Вателу (*Emmerich de Vattel*) „Неутралне нације су оне које у време рата не узимају учешће у сукобу, али остају солидаран пријатељи са обе стране, без фаворизовања једне на штету друге.“ (Vattel 1758, § 103).

Неутрална држава има обавезу да остане непристрасна према самом сукобу и према учесницима у том сукобу. Држава мора да се уздржи од пружања помоћи, у било ком облику, сукобљеним странама. Под кршењем неутралности би се сматрало допуштање преласка преко територије трупа или

1 Проглас је указао да ће Сједињене Државе остати непристрасне у европском сукобу између револуционарне Француске са једне стране и Велике Британије и њених савезника са друге стране.

2 Члан 10 Уговора из Амиена наводи: „Острва Малта, Гозо и Комино биће враћени реду Светог Јована Јерусалимског да их држи под истим условима, под којима их је држао пре рата, а у складу са одредбама... Овим се проглашава неутралност Реда и острва Малте..., ...Луке на Малти биће отворене за трговину и пловидбу свих нација, које ће тамо плаћати једнаке и умерене дажбине: ове дажбине примењиваће се на одржавање малтешког језика, како је одређено у параграфу 3, на одржавање цивилних и војних острвских структура...“

конвоја са оружјем, муницијом, војном опскрбом страна у сукобу. Такође, постављање радио-телеграфских станица, као и других уређаја намењених да служе као средство везе зараћених страна представљало би кршење правила о неутралности (V *Naška konvencija* 1907).

Неутрална држава има право да њена неутралност буде поштована пре свега кроз неповредивост њене територије. Преко територија неутралних држава дозвољен је прелаз транспорта рањеника, болесника, болничког и здравственог материјала и хуманитарне помоћи. Ови транспорти морају строго поштовати забрану транспорта ратног материјала. Неутрална држава чија би територија била повређена слободна је да одбије тај акт и употребом силе. Неутралност не би била прекршена у случајевима када појединци прелазе границу и стављају се у службу једне од зараћених страна, али формирање јединица или отварање центара за регрутацију представљало би и кршење правила о неутралности, а упућивање тих оружаних група на територију држава у сукобу представљало би акт агресије. Када је реч о транзиту или извозу оружја, муниције или других средстава која могу бити од користи странама у сукобу, неутралне државе нису обавезне да спрече ове радње (V *Naška konvencija* 1907, чл. 7). Неутрална држава је дужна да кажњава све акте супротне неутралности само ако су почињени на њеној властитој територији (чл. 5).

На почетку Америчког рата за независност (1775-1783) Велика Британија је покушала да обезбеди подршку Руског Царства. Потреба Британаца за поморском подршком је навела британску владу да тражи руски савез и најам дела руске флоте. Циљ овог захтева је био да се обезбеди Руска медијација у решавању односа са Француском и да се искористи руска флота уз накнаду. Русија је тај захтев одбила и формирала заједно са Данском и Норвешком Лигу оружане неутралности, која је имала за циљ да се неутралним бродовима омогући пловидба између лука зараћених држава и дуж њихових обала (у територијалним водама), да роба и опрема зараћених страна на неутралним бродовима не могу бити предмет заплена, осим ако се не ради о роби која се може дефинисати као „кријумчарена роба“. Чланице Лиге су показале спремност да и оружаном штите неутралне бродове, тако што ће послати војне бродове

на море да прате и контролишу неутралне бродове и њихово кретање поморским путевима (De Madariaga 1962).

Положај неутралних држава у поморском рату подразумева низ додатних обавеза и дужности. Посебан је положај ратних бродова који се налазе у неутралним лукама (XIII Нашка конвенција 1907). Неутралне поморске државе бориле су се за своја права да тргују и слободно се крећу током рата, са било ким и било где (Müller 2019, 1).

У време Америчког грађанског рата (1861–1865) појављују се случајеви кршења статуса неутралности, што је било потврђено и пресудом арбитражног суда у случају брода „Алабама”. Британска краљица је на почетку рата издала декларацију о неутралности и остала изван сукоба. Ипак, државе Конфедерације су успеле да од британских бродоградилшта наруче неколико бродова – међу којима и брод „Алабама”. Сви ови бродови су бродоградилште напуштали без оружја, али су им била уграђивана места за топове тако да је њихово накнадно наоружавање било лако. Због тога је Унија још у време градње „Алабама” протествовала да се брод заплени. Док је Велика Британија реаговала брод је већ кренуо на пробну пловидбу и никада се није вратио. За све време сукоба овај брод је био најуспешнији у потапању и заплени бродова Уније. Иако потопљен 1864. године, случај злоупотребе овог брода доспева пред арбитражу тек након окончања рата. САД су тражиле од Велике Британије да јој исплати штету коју је проузроковала јер је, премда у неутралном статусу, снабдевала ратним бродовима противничку страну. Арбитража је стала на становиште да је Велика Британија прекршила правила о неутралности по којима је била дужна да спречи испловљавање брода, чак није спречила ни његово касније упловљавање у луке (Jončić 2016, 15; Krivokapić 2010).

Модалитети статуса неутралности се разликују према начину на који је неутралност успостављена (нпр. домаћим законодавством или путем међународног уговора) и начину којим је тај статус признат од других држава (*de jure* кроз међународни споразум или уговор, или *de facto* кроз праксу у међународним односима) (Novaković 2011, 9). Туркменистан је успоставио своју сталну неутралност Уставом 1992. године,

али је та неутралност призната од стране Уједињених нација Резолуцијом Генералне скупштине (Resolutions UN A/RES/50/80) тек 12. децембра 1995. године.³

Неутралност јесте институт према ком је држава обавезна према међународном праву не само да не прибегава рату, осим у самоодбрани, већ која има и своју мирнодопску компоненту, као што је дужност суздржавања од било којих уговорних обавеза које би могле угрозити његову трајну неутралност (Wozzek 1969, 78). Један од неопходних услова сталне неутралности, на којем се инсистира у случајевима пет западноевропских неутралних држава, јесте да на територији стално неутралне државе не могу постојати војне базе других држава (Milosavljević 2016, 157). Неки аутори указују да у случају постојања унутрашњег оружаног сукоба не постоји обавеза држава да се придржавају статуса неутралности, истичући да је по својој унутрашњој логици грађански рат тоталан и не признаје категорију неутралности (Gaćinović 2020). Овакав став је прихватљив у случајевима постојања унутрашњег оружаног сукоба у ком учествују као страна у сукобу побуњеници нивоа *rebels* и *insurgents*, али се не би могло прихватити у случају оружаног сукоба нивоа *belligerency* у ком су побуњеници признати као ратујућа страна (Jončić 2020, 83).

Несврстаност представља једнострано опредељење државе да води несврстану спољну политику, да се налази изван војнополитичких блокова, да подржава доктрину која тежи успостављању новог система међународних и економских односа (Krivokarić 2010, 644). Треба разликовати овај појам од Покрета несврстаних.⁴ Несврстана држава је земља која

3 Члан 2. Устава Туркменистана наводи „Туркменистан има статус трајне неутралности који је признат од светске заједнице и темељи се на праву. Организација Уједињених нација у резолуцијама Генералне скупштине „Трајна неутралност Туркменистана“ од 12. децембра 1995. године, а такође и од 3. јуна 2015. године признаје и подржава статус трајне неутралности проглашене од стране Туркменистана, позива државе чланице Уједињених нација да поштују и подржавају овај статус Туркменистана, поштујући такође његову независност, суверенитет и територијални интегритет. Стална неутралност Туркменистана темељ су његове унутрашње и спољне политике.“ (Constitution of Turkmenistan 1992).

4 Покрет несврстаних је међународна организација земаља које су у време Хладног рата остале изван два супротстављена војно-политичка савеза великих сила. Од сусрета шефова држава и влада 1979. године на ком је усвојена Хаванска декларација утврђени су сврха и циљ овог покрета: „...да осигура националну независност, суверенитет, територијални интегритет и безбедност несврстаних земаља у њиховој борби против империјализма, колонијализма, неоколонијализма, апартхејда, расизма, укључујући и ционизам и све облике стране агресије,

не пружа подршку, нити добија подршку од било које моћне државе на свету (Wehmeier 2000, 861).

На основу наведених дефиниција може се закључити да је за спољнополитичко опредељење државе, па и Републике Србије, која тежи да остане изван војних савеза прецизнији, исправнији, јаснији израз *војно несврставање* или *војна несврстаност*.

Војно несврставање представља унутрашњу одлуку суверене државе да неће приступати међународним организацијама које имају за циљ војну сарадњу и одбрану, дакле одбрамбеним савезима, војним савезима, војно-политичким савезима. Компоненте војног несврставања би биле сарадња са свим државама и међународним организацијама са циљем јачања одбрамбених капацитета, неучлањивање у војно-политичке савезе, заговарање политике очувања мира у региону и свету, рад на разоружању оружја за масовно уништење, а све у духу поштовања правила међународног права оружаних сукоба.

По неким ауторима управо је политика коју је наша држава некада водила представљала политику несврставања ни у један блок, изузимање од учествовања у сукобима и да значи промоцију мира, стабилности и сарадње (Stojanović 2015, 196).

Војна неутралност је конститутивни елемент сталне неутралности. Означава војну компоненту неутралности, односно обавезу државе да се неће оружаном мешати (узимати учешће) у одређени оружани сукоб (*ad hoc* неутралност) или све будуће оружане сукобе (стална неутралност). Овај појам не обухвата ону компоненту неутралности која се односи на пружање помоћи некој од учесника оружаног сукоба у виду достављања оружја, војне опреме и друге опреме која би појачавала војне капацитете једне од страна у сукобу, нити на обавезу неутралне државе да не закључује споразуме чије престације значе кршење правила о неутралности. Како је то дефинисао Петковић неутрална држава „...је најзад, обавезна, чак и у миру, да не прими на себе било какву обавезу која би је могла увући у рат.“ (Petković 1982, 69). Неутралност је,

окупације, доминације, мешања или хегемоније, као и против блоковске политике”.

дакле, састављена од војне и невојне компоненте. Невојна компонента би, између осталог, обухватала и ограничење уговорног капацитета неутралне државе (70).

Норме из Хашких конвенција донете пре више од једног века представљају позитивно право и саставни су део обичајног међународног права. Има аутора који тврде да су застарела и да је неопходно ревидирање: „Далекосежан учинак на застаревање неких начела и норми ратнога права неутралности из Хашких конвенција имали су: (1) Други светски рат као тотални рат, који је збрисао класичне шеме о размеру између војне потребе и захтјева човечности, традиционалну поделу на фронт и позадину, приватно и јавно добро итд., (2) откриће нуклеарног оружја чија се употреба, због страховите и неконтролисане моћи разарања, не може регулисати нормама међународнога права, (3) појава УН-а који ствара квалитативно нови међународни поредак.“ (Grlić Radman 2002, 152; Petković 1982, 63)

Војна неутралност само је један од аспеката сталне неутралности, јер чињеница је да ратови не почињу сами од себе, него су узроци често на политичком или економском плану (Stojanović 2015, 196). Неутралност по дефиницији обухвата и војну неутралност док обрнуто не важи (Јовановић 2019). Неутралност представља правни институт са правима, обавезама и могућом правном одговорношћу државе, па тако и све компоненте неутралности самим тим и војна неутралност морају бити прихваћени и морају се поштовати као свака међународно правно призната обавеза. Са друге стране, војно несврставање представља политички институт и не производи директне правне последице по државу која се определи за овај курс у својој спољној политици и тако дефинише своју позицију у међународним односима. Политичка одговорност државе је могућа и у случају кршења положаја војно несврстане државе, али у том случају нема места правној одговорности. Уколико држава прекрши свој положај и уђе у неки од војно политичких савеза она тиме неће прекршити нити једну међународноправно прихваћену обавезу. Друге државе, које нису задовољне тим актом, могу извршити политичке притиске, ускратити јој подршку у међународним телима и организацијама, ускратити економску помоћ, па чак прекинути

и дипломатске односе, али све то остаје на пољу политичког деловања, а не правног.

СУШТИНА, ПРАВНА И ПОЛИТИЧКА УТЕМЕЉЕНОСТ „ВОЈНОГ НЕСВРСТАВАЊА“

Промене у међународним односима у XXI веку значајно су утицале и на државе које су прогласиле неутралност и чија је неутралност призната међународним инструментима. Да би очувале положај неутралне државе и да би тај правни институт очувао своју сврху и обезбедио перспективу неопходно је ревидирати нека правила која се тичу неутралности. Зато многе државе прибегавају редефинисању своје спољне политике и окрећу се војном несврставању. Неке државе којима је призната неутралност разматрају да огласе напуштање тог курса. Са друге стране има држава које су предузимањем појединих радњи *de facto* одустали од неутралности. Савремени међународни поредак даје све више простора за утврђивање курса војног несврставања, посебно за државе које се по величини територије, броју становника сврставају у мале и средње државе.

Како би се обезбедио положај војног несврставања неопходна је реализација више пројеката, који би омогућили и обезбедили самосталност и независност у области одбране. Концепт војног несврставања, како је истакнуто, се темељи на неучлањивању државе у војнополитичке, одбрамбене савезе. Да би се обезбедило поштовање тог концепта држава мора да створи снаге и механизме којима ће у измењеним међународним односима очувати националну безбедност и суверенитет у најширем смислу.

Циљ војног несврставања јесте заштита националних и државних интереса у измењеним међународним односима. Посебно је измењен положај мањих држава у процесу настанка мултиполарног светског поретка (Jončić i Jazić 2014).

Централно место у политици војног несврставања има систем „тоталне одбране“, „опште одбране“, „свеобухватне одбране“. Тотална одбрана обухвата оружану (војну) одбрану, цивилну одбрану, психолошку одбрану, дипломатску одбрану,

економску одбрану. *Војна одбрана* подразумева одбрану земље преваходно војним средствима (оружаном силом). *Цивилна одбрана* представља одбрану земље невојним средствима као потпором војној одбрани. У оквиру цивилне одбране посебно место заузима цивилна заштита коју чине институције намењене заштити и спашавању људи и имовине од последица ратних дејстава, природних и техничко-технолошких несрећа и катастрофа. *Економска одбрана* се везује за чињеницу да је функционисање укупног одбрамбеног система детерминисано економским могућностима земље односно способностима њене привреде да подржи укупне одбрамбене напоре. Овај сегмент одбране подразумева и обезбеђивање довољно материјалних ресурса и средстава да би осигурала извршење циљева оружаних снага у одбрани државе. Укључивање и припрема привредних субјеката у снабдевање војске, грађана и државних органа неопходним материјалним и медицинским артиклима. У Естонији, на пример, у сегмент економске одбране укључена је и Банка Естоније која има задатак да обезбеди функционисање банкарског система у случају ратног и ванредног стања. *Психолошка одбрана* представља укључивање мас-медија у систем одбране пре свега кроз обавезу тих медија да правовремено и истинито информишу јавност у ратном или ванредном стању и да развију систем пропагандне делатности и да спрече негативу пропагандну делатност противника. Одговарајуће институције добијају посебна задужења у области *дипломатске одбране*. Дипломатија се назначавала као изузетно важан део у систему одбране, а испољава се, пре свега, кроз дипломатску делатност према трећим државама и међународним институцијама у циљу стварања повољног безбедносног и одбрамбеног амбијента земље. Тоталност система одбране опредељена је и његовом функцијом реаговања на све облике угрожавања безбедности земље, а не само на војне (Vučinić 2009, 127-131).

Тотална одбрана се остварује и кроз делатности у спољној политици и то пре свега кроз независну економију, остварену енергетску безбедност, привреду која је интегрални део система (тоталне) одбране, а која није зависна од спољног фактора... Тотална одбрана представља безбедносну и одбрамбену политику која комбинује војне снаге са, обично,

добро развијеном структуром цивилне одбране и покушајем да се изричито „повежу“ цивилна економија и политичка инфраструктура у планирању одбране (Stein 1990). Поред система тоталне одбране значајно место у очувању положаја војно несврстане државе има географски односно геостратешки положај. Географија је важан аспект успеха оружаног одвраћања (Dreyer and Jesse 2014, 65). Како је географски положај значајно утицао на положај неутралних држава тако утиче и на положај војно несврстаних држава. Војно несврстана држава која има неповољан географски положај (налази се у интересним сферама држава или војно-политичких савеза, представља тампон зону између држава које имају отворена питања...), слабо организован систем одбране, малобројне и немодернизоване оружане снаге имаће озбиљне проблеме у очувању свог положаја.

Стратешки концепти већег броја земаља се заснивају на систему тоталне одбране. Овај концепт није карактеристичан само за државе које су прогласиле сталну неутралност (Швајцарска, Аустрија) или прихватиле концепт војног несврставања (Шведска, Финска) већ и у државама које су чланице НАТО-а (Норвешка, балтичке земље). Тотална одбрана обично обухвата систем опште војне обавезе, испреpletану сарадњу привреде и оружаних капацитета у циљу обезбеђивања снабдевања у случају оружаног сукоба, укључивање свих цивилних власти, али и невладиног сектора у борби против специјалних облика ратовања.

Швајцарска је била једна од првих држава чија је неутралност формално призната, још на Бечком конгресу 1815. године. Поука Првог светског рата јесте да су Швајцарци мобилисали армију од готово пола милиона припадника и распоредили је дуж целе своје границе (Dreyer and Jesse 2014, 64). Ова чињеница указује на значај система тоталне одбране, опште одбране или опште народне одбране у заштити и очувању положаја неутралне државе и територијалног интегритета и суверенитета. У току Другог светског рата ситуација је била прилично измењена. Швајцарска је морала да трпи многобројна кршења њеног неутралног положаја од стране Немачке. Искуство Другог светског рата као „тоталног рата“ показало је да оружане снаге више не делују у одвојеном

окружењу и да је рат погодио све сегменте друштва (Spillmann 1987, 6). Швајцарска је да би спречила понављање сценарија из Другог светског рата успоставила принцип стратегије са два одвојена дела превентивних мера за очување мира и отпора притисцима и насиљу 1969. године. Још тада је указано на три главна задатка одбране: одвраћање (спречавање рата путем спремности за одбрану), вођење рата и отпор окупаторској сили. Поред оружаних снага, цивилна одбрана проглашена је одвојеним стубом опште одбране. Сви сектори цивилног живота, посебно економија, подигнути су на виши ниво значаја за општу одбрану. Концепт „опште одбране“ нагласио је неопходност интегрисања свих ресурса у свеобухватну мрежу и указао да врховни принцип стратегије није војска већ одбрана државе и нације свим расположивим средствима. Војска је најважнија, али само једна у низу постојећих средстава (Spillmann 1987, 7-8).

Оружано одвраћање у Швајцарској састоји се из три елемента. Први је идеја о наоружаној милицији, јединственој у западној Европи, која има пушке код куће и увек је спремна да се придружи одбрани државе. Други, ширење спортског стрељаштва међу свим узрастима, без обзира на пол. Трећи, национална политичка култура и идеја отпора страним инвазијама заснива се на обећању да се никада неће предати пред страном агресијом (Dreyer and Jesse 2014, 77).

Колико је концепт тоталне или опште одбране дубоко укореењен у доктрину одбране Швајцарске указује и једно уобичајено и често понављано запажање да „Швајцарска нема војску, Швајцарска је војска“ (Stein 1990, 17). Ово становиште се темељи на систему оружаних снага, милиције и систему цивилне одбране (*Zivilschutz*) који чине окосницу система тоталне одбране. Често се истиче да је Швајцарска наоружани камп спреман да преживи нуклеарни рат (18).

„Општа одбрана“ се посматра као координација политичких, војних, економских и психолошких фактора како би произвела ефикасно „средство одвраћања“ (Stein 1990, 19). Швајцарска располаже са око 400.000 обучених припадника Цивилне одбране (*Zivilschutz*). Оружане снаге Швајцарске конфедерације се састоје од копнених и ваздушних снага.

Копнене снаге обухватају тенковске, алпске и пешадијске борбене бригаде. Швајцарска има оружану милицију у којој су сви мушкарци војни обвезници који су дужни да служе војни рок. Приговор савести као део верских права и слобода није предвиђен и швајцарски грађани на референдуму редовно одбијају увођење овог концепта. Они који нису способни за војну службу морају да плате таксу. Изузети од војне обавезе су само странци, стварно болесни или хендикепирани и они који изаберу алтернативни облик службе. Обука се састоји од 17-недељне основне обуке (за то време регрут је све време у центру за обуку). Након основне обуке регрути одлазе кући, али су дужни да на сваких 18 месеци одлазе на курсеве обуке у трајању од 28 дана. Након 33 године живота обавеза се своди на три вежбе од 28 дана до 45 година живота и тада се обавеза своди на две вежбе у трајању од седам дана. Са навршених 50 година живота прелази се у службу у систему цивилне одбране. Већина Швајцараца, такође, проводи много времена на добровољним „војним“ спортским тренинзима као што су стрелачки клубови, скијашко трчање и планинарење (Stein 1990, 22). Поред овог начина предвиђен је и концепт обуке у „регрути у једном року”, који одслуже војну обавезу у трајању од 300 дана у континуитету (Ђурашиновић Radojević 2016, 60).

Како је Швајцарска држава без излаза на море и прилично зависна од спољних извора хране, горива и других сировина, претња од „изгладњивања“ сасвим је реална. У складу са тим, национална политика опште одбране посветила је велику пажњу суочавању са било којим обликом економске претње и предвидела одговор на ту претњу кроз веома детаљне планове. Закон о националном систему залиха хране за људе и животиње, горива, укључујући природни гас и лекове предвиђао је залихе довољне за 6-12 месеци мирнодопске потрошње усвојен је још 1980-их. У циљу информисања грађана штампају се бројна упутства и брошуре које се дистрибуирају широј јавности, а којима се детаљно објашњавају владине безбедносне политике и планови. Претпоставка је да ће потпуно информисани грађани бити мање подложни непријатељској пропаганди или националној уцени (Stein 1990, 20).

Циљ тоталне одбране јесте да се заштите грађани, кључни ресурси, функционисање државних институција,

функционисање привреде уопште са посебним акцентом на индустрију и пољопривреду.

Основни задатак привреде у систему тоталне одбране јесте да успостави механизам који ће обезбедити складиштење најважнијих ресурса.

Принцип војне несврстаности чврсто је уграђен у шведску и финску безбедносну културу. Како су обе земље све више интегрисане у НАТО-ове (North Atlantic Treaty Organization) структуре за сарадњу и подржавају заједничку спољну и безбедносну политику ЕУ, ово наводно војно несврставање изгледа све сумњивије (Etzold and Opitz 2015, 1).

Финска спољна и безбедносна политика је утемељена на дубоко укоренењем уверењу да држава мора да преузме искључиву одговорност за сопствену безбедност. Оваквом ставу су допринели сукоби са Совјетским Савезом у 20. веку, али и чињеница да је више пута током Другог светског рата променила савезника. Геостратешка позиција Финске се није у многоме променила у савременом окружењу, пре свега због близине Кољског полуострва (*Кољски полуостров*) на ком се налази Руска војна поморска база у граду Северноморск који има статус затвореног војничког града. Финска своју војно несврстану политику темељи на великим одбрамбеним капацитетима, без обзира на значајна умањења људских и материјалних ресурса. Број активних резервних трупа смањен је са 350.000 у 2012. на 230.000 у 2015. години. Буџет за одбрану износи око 1,3 процента бруто домаћег производа (БДП) и међу највећима је у Еврпи. У Финској политичке снаге су подељене око даљег приближавања НАТО-у и коначну одлуку о чланству ће морати да донесу грађани на референдуму. Подршку идеји чланства у НАТО-у даје само 25 процената становништва (Etzold and Opitz 2015, 2). Све ово указује да Финска остаје на курсу војно несврстане земље.

Шведска задржава курс војног несврставања и тиме поставља темеље за сарадњу са свим државама и међународним организацијама. У оквиру ове сарадње развијен је и партнерски однос са НАТО. Са друге стране у Шведској се пробудило негативно расположење према Русији из разлога повреде ваздушног простора Шведске од стране борбених летелица

Русије и због сумњи да су руске подморнице улазиле у шведско територијално море. Шведска безбедносна политика има за циљ да се у будућности предност да националној одбрани, да се смањи учешће Шведске у војним операцијама у иностранству, да се повећају улагања у војску како би се побољшале њене оперативне способности. Тренутна улагања износе око 1,2 процента бруто домаћег производа (БДП). У оперативном смислу, број војника на балтичком острву Готланд - који је већ био стратешки значајан током хладног рата - повећан је (Etzold and Opitz 2015, 2). Шведска је прво 2010. године укинула општу војну обавезу, да би је поново увела 2017. године.

НАТО је у својим документима јасно указао да рачуна на сарадњу са Шведском и Финском. НАТО инсистира да у тренутном безбедносном контексту појачане забринутости због руских војних и невојних активности, појачава сарадњу са партнерским земљама Шведском и Финском, са посебним фокусом на обезбеђивању безбедности у региону Балтичког мора. То укључује: редовни политички дијалог и консултације; размена информација о хибридном ратовању; координисане тренинге и вежбе; и развијање боље заједничке свести о ситуацији за уочавање редовних претњи и развијање заједничких акција, ако је потребно. Оба партнера учествују у појачаним НАТО снагама за одговор (NATO Response Force). Поред тога, оба партнера су потписала меморандум о разумевању о подршци држави домаћину који, према националној одлуци, омогућава логистичку подршку савезничким снагама које се налазе на њиховој територији или су у транзиту током њихове вежбе или у кризи (NATO 2021).

Шведска је једна од шест земаља укључених у Иницијативу за партнерску интероперабилност (Partnership Interoperability Initiative) која даје посебно значајан допринос операцијама НАТО-а и другим циљевима Алијансе. Partnership Interoperability Initiative представља пројекат који има за циљ да продуби сарадњу у операцијама и мисијама под вођством НАТО-а, да омогући интероперабилност партнерских снага што би значило способност да делују заједно са НАТО снагама, а у складу са НАТО стандардима. Обухвата шест држава: Аустралија, Финска, Грузија, Јордан, Шведска и Украјина (NATO 2020).

И пореде значајног приближавања НАТО-у и чвршће сарадње, која превазилази оквире Партнерства за мир, Норвешка и Шведска задржавају своју политику војног несврставања. Ова политика је потврђена и од стране НАТО-а, указујући да „НАТО у потпуности поштује дугогодишњу шведску политику војног несврставања“ (НАТО 2021). Статус ове две државе је нарочито у фокусу након „Евромајдана” и избијања кризе у Украјини 2014. године, откада Русија стално упућује упозорења овим двома државама да не размишљају о евентуалном уласку у НАТО (Novaković 2016).

Блискији однос Швајцарске са УН и НАТО представља промену у швајцарској политици, али не фундаменталну. Посебно када се узму у обзир друге западноевропске неутралне државе. Док су се други мали западноевропски неутралци кретали према проевропском ставу након пада европског комунизма, Швајцарска је задржала своју строгу неутралност (Dreyer and Jesse 2014, 68).

Како Јовановић (Jovanović 2019) добро истиче да Финска и Шведска на првом месту, али донекле и Аустрија и Швајцарска, све више означавају своју неутралност управо као „војну неутралност“ или „војно несврставање“ односно као ситуацију неприпадања било ком војном савезу. Треба нагласити да државе које су прогласиле трајну неутралност и којима је она призната могу да акценат ставе на сегменту неутралности који се односи на неприпадање било ком војном савезу, али Србија која нема међународноправно признат статус неутралне државе мора да појмовно направи разлику и тиме јасно потврди свој спољнополитички курс, који се односи искључиво на неприступање војно-политичким савезима.

ПЕРСПЕКТИВЕ ВОЈНОГ НЕСВРСТАВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Република Србија се определила за спољно-политички курс војне несврстаности. Да би остварила тај стратешки циљ и да би га очувала мора да предузме кораке на унутрашњем и међународном плану.

На унутрашњем плану Република Србија је 2019. године донела два стратешка документа; Стратегију одбране и Стратегију националне безбедности. Оба документа су дефинисала „војну неутралност“ као спољнополитичко опредељење да се остане изван чланства у војно-политичким савезима.

Стратегијом одбране су дефинисани одбрамбени интереси Републике Србије: „...заштита суверености, независности и територијалне целовитости; заштита безбедности Републике Србије и њених грађана; очување мира и безбедности у региону и свету; унапређење националне безбедности и одбране кроз процес европских интеграција; војна неутралност и сарадња и партнерство са државама и међународним организацијама у области безбедности и одбране.“ (Strategija odbrane 2019, 8).

Три су битна фактора утицала на опредељење Републике Србије за војном несврстаношћу: националне вредности, национални интерес и међународни положај. „Војном неутралношћу Република Србија исказује своје опредељење да не приступа војно-политичким савезима, што не искључује сарадњу у области одбране. Тиме се стварају услови за јачање способности и капацитета система одбране и унапређење укупне безбедности Републике Србије и њених грађана“ (Strategija odbrane 2019, 8). Могућност сарадње у области одбране доприноси закључку да се треба определити за терминологију војно несврставање. Несврставање, као термин, је више у духу сарадње са свим државама и међународним организацијама, у циљу постизања одређеног циља, него неутралност који упућује на однос према оружаним сукобима.

Заштита одбрамбених и националних интереса Републике Србије јесте између осталог сврха постојања система одбране. Централни национални интерес јесте очување територијалног интегритета и суверенитета на читавој територији. Република Србија на својој територији има замрзнути конфликт. Под замрзнутим сукобима подразумевамо унутрашње или међудржавне сукобе који се одликују релативно стабилним прекидом ватре без трајног политичког решења, у смислу да је распоред снага на терену произвео фактичко стање територијалних промена којима недостаје правно утемељење

будући да не постоји сагласност воља релевантних актера о томе (Тарага и Јончић 2012). Постојање замрзнутог конфликта додатно отежава заштиту националних интереса. Због чињенице постојања замрзнутог конфликта који угрожава национални интерес неопходно је направити јасну разлику између спољнополитичког правца Републике Србије који подразумева нечланство у одбрамбеним савезима, војним блоковима с једне стране и ограничавања учешћа у оружаним сукобима у складу са правилима међународног права са друге стране. Угрожавање одбрамбених интереса сматра се и угрожавањем безбедности Републике Србије. Сврха постојања система одбране јесте заштита одбрамбених и националних интереса Републике Србије (Strategija odbrane 2019, 8). Средства којима се постиже заштита одбрамбеног интереса као интегралног дела националног интереса су неприступање војно-политичким савезима, интегрално ангажовање субјеката система одбране и одбрамбених потенцијала и стварање услова за одбрану ослонцем на сопствене снаге и потенцијале (15).

Да би сачувала своје националне интересе и обезбедила своју војну несврстану политику Република Србија је предвидела ослањање на сопствене снаге: „Стварање услова за одбрану ослонцем на сопствене снаге и потенцијале реализоваће се посвећивањем посебне пажње планирању развоја система одбране и спровођењу планова и програма развоја.“ (Strategija odbrane 2019, 16). Неопходно је овај концепт конкретизовати и развити у неколико праваца. Пре свега ослањање на сопствене снаге и потенцијале захтева увођење тоталне одбране као концепта и механизма који ће обезбедити не само позицију војно несврстане државе у међународним односима већ и обезбедити заштиту виталних националних интереса. Разрадом и применом концепта тоталне одбране створиће се услови за интегрално и правовремено ангажовање свих субјеката система одбране (Strategija odbrane 2019, 10). Следећи корак би био обезбедити економску подршку за систем тоталне одбране, што би обезбедило и систем економске одбране.

Оружани део система тоталне одбране или *војна одбрана* се у државама које се ослањају на сопствене снаге у одбрани темељи на општој војној обавези. Војна обавеза би требала

да обухвати три целине; регрутну обавезу, обавезу служења војног рока и обавезу служења у резервном саставу. Регрутна обавеза би требала да представља први сегмент и односи се на креирање појединачне евиденције лица, утврђивање њихове способности за војну службу и да се на основу способности, са једне и потреба одбране са друге стране, утврди род или служба у оружаним снагама или другим институцијама. Обавеза служења војног рока подразумева да у одређеном временском периоду, који утврди закон, обвезник стекне војностручна и општа знања, војну вештину, физичку спремности и психолошку припремљеност. Обавеза служења у резервном саставу би требала да обезбеди попуну оружаних снага у случају оружаног сукоба. Оружане снаге би требале да буду састављене од професионалног дела, који би обухватио професионалне војнике, подофицире и официре, од припадника на редовном одслужењу војног рока и резервног састава који може бити састављен од активне и пасивне резерве. Активну резерву би чинили резервни официри и војници који би у току године одређени број дана проводили на обукама и вежбама на којима би обновили и продубили своја знања и вештине, али би за то ангажовање остваривали повластице од државе (умањење пореза, ослобађање плаћања неких такси, субвенције, предност при запошљавању итд.). Пасивна резерва би била обавезна да у краћем временском периоду обнови основна војна знања и вештине.

Стратегијом одбране је предвиђена доградња нормативно-правне регулативе која се односи на *цивилну одбрану*, као дела одбране Републике Србије. Посебна пажња биће посвећена оспособљавању становништва за одбрану и разради механизма координације субјеката система одбране (Strategija odbrane 2019, 16). Цивилна одбрана је већ предвиђена позитивним законодавством и представља: „...део одбране Републике Србије који обухвата скуп мера и активности усмерених на: припреме за одбрану и одбрану Републике Србије невојним средствима; обезбеђивање успешног функционисања државних органа, органа аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе, привредних друштава и других правних лица, заштите и спасавања и обезбеђења услова за живот и рад грађана и задовољења потреба снага одбране у ванредном

и ратном стању“ (Zakon o odbrani [ZO], 2018, čl. 4, st. 4). *Цивилна заштита* представља организован систем чија је основна делатност заштита, спасавање и отклањање последица елементарних непогода, техничко-технолошких несрећа и других већих опасности које могу угрозити становништво, материјална и културна добра и животну средину у миру, ванредном и ратном стању (ZO 2018, čl. 4, st. 4a). У систем цивилне одбране би требало укључити све способне грађане, посебно оне категорије грађана које не подлежу војној обавези (приговор савести) или им је престало ангажовање по војној обавези (лица старија од 60 година).

Географски положај Републике Србије је сличан положају Швајцарске бар у толико што обе државе немају излаз на море. Потпуно је оправдано да и Србија по угледу на Швајцарски систем као средство одбране предвиди обезбеђивање и одржавање потребног нивоа попуне робних и ратних материјалних резерви који би омогућио да у одређеном временском периоду могло да обезбеди несметано снабдевање становништва основним животним намирницама. Овај приступ је сврсисходан не само у случајевима оружаних сукоба, већ и других облика угрожавања државе и становништва као што је опасност од великих катастрофа (земљотреси, поплаве, пожари, пандемије заразних болести).

Поред обезбеђивања ратних материјалних резерви као део економске одбране од посебног значаја треба да буде и ослањање на сопствене снаге и потенцијале, али и даљи развој одбрамбене индустрије. Самостална одбрамбена индустрија треба да обезбеди константно снабдевање и занављање свих јединица борбеним системима и средствима како у миру тако и у случају ратног стања. Искуства из последњих оружаних сукоба су показала да државе морају да буду оспособљене да обезбеде редовно снабдевање свим логистичким потребама оружаних снага. Да би се то обезбедило неопходно је укључивање радне и материјалне обавезе, као и обавезе грађана у извршавању задатака службе осматрања и обавештавања. Радна обавеза која је предвиђена, обухвата рад или службу лица на војној служби и рад или службу за време ратног или ванредног стања, не представља принудни рад који је Уставом забрањен (Petrović i Stan-ković 2020, 490). Како би се конкретизовала економска одбрана

неопходно је непрекидно стварање услова за функционисање привреде и друштва у ванредном стању и рату. Економским развојем Републике Србије створиће се услови за значајније улагање у развој система одбране и модернизацију Војске Србије и других снага одбране (Strategija odbrane 2019, 16).

У оквиру већ поменуте психолошке одбране Република Србија је предвидела да је од посебног значаја и јачање патриотизма и вољности за одбрану и заштиту отаџбине у миру, ванредном стању и рату, у складу са сопственом традицијом и достигнутим цивилизацијским вредностима, кроз образовање, медијске садржаје, неговање традиције и активности чији је циљ јачање друштвеног јединства, осећања националног идентитета, истицање вредности слободе и мира, као и одговорности за њихово очување. У оквиру овог дела треба предвидети посебно обавезе средстава масовног информисања, која морају имати задатке у редовном, правременом, истинитом информисању становништва.

На међународном плану Србија мора да предузме кораке да учврсти свој положај војне несврстане земље. У оквиру овог плана мора да буде проширење и унапређење сарадње са Организацијом Договора о колективној безбедности (*Организација Договора о колективној безопасности*, ОДКБ), као и са њеним државама чланицама. Како би потврдила свој положај сарадње са свима на равноправној основи Србија треба да настави да унапређује партнерске односе са НАТО у оквиру програма Партнерство за мир и то како је предвидела Стратегија одбране „...као оптималном нивоу сарадње“ (Strategija odbrane 2019). Да би се постигао паритет неопходно је потписати адекватне споразуме са ОДКБ и међународноправно изједначити однос Републике Србије према ова два војно-политичка савеза.

Једно од начела на којима се заснива функционисање система одбране је кооперативност која подразумева: „Систем одбране отворен је за међусобну сарадњу са другим субјектима на националном и међународном нивоу, у складу са потребама, а ради достизања дефинисаног циља“ (Strategija odbrane 2019). Интероперабилност у Војсци Србије подразумева да се примењују одређени стандарди који омогућавају извршавање задатака са оружаним снагама других држава.

Стратегија одбране на више места помиње сарадњу и партнерство са другим државама и међународним организацијама. Сарадња и партнерство мора бити успостављено на равноправној основи према свим партнерским субјектима међународног права. Сарадња са НАТО је остварена кроз приступање програму „Партнерство за мир“, а продубљена кроз три Индивидуална програма партнерства – ИПП (*Individual Partnership Programme*) и два циклуса Индивидуалног акционог плана партнерства – ИПАП (*Individual Partnership Action Plan*). Како би се испунио положај војно несврстане државе неопходно је достићи исти ниво сарадње и са другим војно-политичким и одбрамбеним савезима у свету.

Програм заједничких војних вежби са свим релевантним субјектима заузима централно место у војној сарадњи и партнерству. Значајан показатељ да Република Србија остварује сарадњу са свим субјектима на равноправној основи јесте покретање процедуре за оснивање представништва Министарства одбране Руске федерације у Републици Србији у октобру 2020. године. Представништво ће имати задатак да пружи подршку и омогући брже решавање питања у вези са војнотехничком помоћи, војном и војно-техничком сарадњом, а у складу са споразумом између Владе Србије и Владе Русије о војно-техничкој сарадњи. Сличан задатак остварује и НАТО војна канцеларија за везу (*NATO Military Liaison Office, MLO*) формирана на основу закљученог споразума између Министарства одбране Републике Србије и НАТО децембра 2006. године.

Као што Финска и Шведска имају историјат односа са Русијом којим оправдавају своје приближавање НАТО-у тако историјат односа Србије и Северноатлантске алијансе доводи до закључка да би се учлањењем у НАТО Србија „... превентивно заштитила управо од самог НАТО-а (ма колико то звучало парадоксално), односно експанзионистичких аспирација неких његових чланова (суседних држава)“ (Vuković 2016, 173). Треба изразити сумњу у потпуну заштиту од експанзионистичких претензија чак и чланством у НАТО. Пример да чланство у НАТО не елиминише могућност сукоба и претензије суседа на територијални интегритет јесте ранији оружани сукоб Турске и Грчке (обе чланице НАТО савеза) и

њихов дугогодишњи спор. Зато Србија треба да задржи своју војно несврстану политику, коју ће темељити и бранити на концепту тоталне одбране.

Правна природа неутралности подразумева обуставу било које сарадње која може да помогне оружаним капацитетима било које од сукобљених страна без разликовања унутрашњих и међународних оружаних сукоба. Војно несврставање омогућило би пружање помоћи сукобљеним странама, чак и у немеђународним оружаним сукобима. Међународно право омогућава пружање помоћи и признање и недржавним оружаним ентитетима који поседују највиши ниво организованости и признати су за страну у оружаном сукобу (vidi: Јончић 2020).

Спољнополитичко опредељење Републике Србије да буде војно несврстана држава не представља препреку потенцијалном чланству у Европској унији. Лисабонски уговор је донекле изменио Члан Ј4 став 4 Мастрихтског уговора.⁵ Уговором из Лисабона је предвиђено „Ако је држава чланица жртва оружане агресије на своје државно подручје, остале државе чланице обавезне су пружити јој помоћ и потпору свим средствима којима располажу, у складу с чланом 51. Повеље Уједињених нација. То ни на који начин не доводи у питање посебан карактер сигурносне и одбрамбене политике одређених држава чланица.“ (TEU 2007, Art. 42). Нормативно је потврђено поштовање положаја држава чланица које имају специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике, зато под ову норму треба подвести и положај војно несврстаних држава. Ово указује да нормативно нема препрека за даље интеграције војно несврстаних држава, односно Републике Србије.

Учешће у мултинационалним операцијама и мисијама под окриљем Уједињених нација, Европске уније и ОЕБС-а не представља препреку војној несврстаности Србије. Због стратешког циља Србије да буде чланица ЕУ упитно је учешће у концепту борбених група ЕУ и војне несврстаности Србије.

5 Колоквијално познат и као „Ирска клаузула“: „Политика Уније у складу са овим чланом неће прејудуцирати специфични карактер безбедносне и одбрамбене политике одређених држава чланица и поштоваће обавезе одређених држава чланица према Северноатлантском уговору и бити компатибилна са заједничком безбедносном и одбрамбеном политиком успостављеном у том оквиру“ потврђује могућност очувања неутралног статуса Ирске, али и будућих држава чланица (TEU 1992, Art. J.4).

Како у овом концепту учествују и војно несврстане чланице ЕУ, али и оне које нису чланице ЕУ и НАТО закључак је да ово не може, бар са становишта права, представљати препреку на путу европских интеграција.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Државама којима је међународним правом призната неутралност немају потребу да се ограде од учешћа у војним савезима који имају за циљ одбрану држава чланица, јер се то подразумева њиховим међународно признатим положајем. Државе чија неутралност није призната морају да једностраним изјавама и унутрашњим правним прописима дефинишу свој положај, како би друге државе могле да прихвате тај положај и да се у складу са тим положајем понашају. Посебно је осетљив однос према великим силама. Нарочито данас, када се успоставља мултилатерални светски поредак.

На примерима више неутралних држава, које полако напуштају свој положај неутралности и окрећу се војној несврстаности треба уочавати предности и мане које пружају ови системи. Из искустава Швајцарске, пре свих, треба извучити искуства како на унутрашњем плану свака држава треба да успостави свој систем одбране који ће јој пружити заштиту националних интереса и заштиту неутралности или војне несврстаности.

Да би се прецизирао положај Републике Србије у међународним односима неопходно је променити и прилагодити терминологију у будућим стратешким документима, али и законским и подзаконским прописима. Из разлога заштите националних интереса, посебно због чињенице постојања замрзнутог конфликта на делу територије који угрожава национални интерес неопходно је, након увођења термилошких измена, јасним законским и подзаконским регулисањем утврдити шта подразумева „војна несврстаност“ Републике Србије.

Формулација да овакво опредељење не искључује сарадњу са другим државама у области одбране управо потврђује тезу да треба прихватити термин војно несврставање

и избећи термин војна неутралност. Војна неутралност као компонента сталне неутралности, као што је већ поменуто, подразумева и уздржавање од закључења међународних уговора који могу штетити положају неутралности (војне неутралности). Да би се остварила „сарадња у области одбране“ неопходно је закључивање међународних уговора. Најчешћи циљ те сарадње јесте помоћ у одбрани једне или друге потписнице уговора. Држава која би имала положај војно неутралне државе у случају хипотетичког напада на партнерску државу са којом има потписан уговор нашла би се пред дилемом поштовати одредбе уговора или задржати спољну политику војне неутралности.

Након правног дефинисања појма војна несврстаност или војно несврставање у стратешким документима документима треба законским и подзаконским регулативом утврдити темеље војног несврставања. Стубови војног несврставања морају бити на унутрашњем плану систем тоталне одбране, а на међународном плану даљи развој партнерских односа са свим државама и међународним организацијама. Посебно место треба да заузме сарадња са Уједињеним нацијама, Организацијом за безбедност и сарадњу у Европи, Европском унијом у светлу учешћа у мировним мисијама ових међународних организација.

Прожимање или координација војне одбране односно оружаних снага и цивилног друштва треба да буду темељ система тоталне одбране који омогућава заштиту војно несврстаног положаја у међународним односима и одбрану националних и државних интереса.

Комплексност положаја Републике Србије у међународним односима захтева одговорно доношење стратешких одлука. Свака одлука донета од стране државних органа мора бити оцењена и кроз призму које импликације може да остави на положај војне несврстаности. Одговорно понашање омогућава даљи неометани економски развој Србије. Економски развој је не само предуслов стварања амбијента за реализацију система тоталне одбране, већ утврђивања и заштите одлуке да се остане самосталан у односу на војно-политичке савезе.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Avramov, Smilja i Milenko Kreća. 2003. *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Savremena administracija.
- Vujaklija, Milan. 1980. *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Prosveta.
- Vučinić, Zoran. 2009. *Pravo odbrane*. Beograd: Fakultet bezbednosti, Službeni glasnik.
- Gaćinović, Radoslav. 2020. „Građanski rat kao oblik ugrožavanja kapaciteta sistema bezbednosti države.“ *Srpska politička misao*, broj 2/2020. god. 27. vol. 68 str. 165-182. DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.6822020.7>
- Dašić, David. 2015. *Istorija diplomatije*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Zakon o odbrani [ZO]. 2018. „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 116/2007, 88/2009 – dr. zakon, 104/2009 – dr. zakon., 10/2015, 36/2018.
- Jovanović, Miloš. 2019. „Neutralnost u XXI veku: anahron ili savremen koncept?“ *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 4/2019: 1207-1232. Beograd. doi:10.5937/zrp-fns52-24811
- Konvencija o pravima i dužnostima neutralnih sila i lica u slučaju rata na moru 1907 [XIII Haška konvencija 1907]. Izvori međunarodnog humanitarnog prava, Jugoslovenski crveni krst, Beograd, 2002.
- Konvencija o pravima i dužnostima neutralnih sila i lica u slučaju rata na kopnu [V Haška konvencija 1907], Izvori međunarodnog humanitarnog prava, Jugoslovenski crveni krst, Beograd, 2002.
- Krivokapić, Boris. 2010. *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*. Beograd: Službeni glasnik.
- Petković, Ranko. 1982. *Teorijski pojmovi neutralnosti*. Beograd: Izdavačka radna organizacija “Rad”.
- Petrov, Vladan, i Marko Stanković. 2020. *Ustavno pravo*. Beograd: Pravni fakultet.

- Stojanović, Igor. 2015. „Politička neutralnost i savremena država u tokovima globalizacije“ *Politička revija*, Godina (XXVII) XIV, vol. 5, br. 3: 191-208.
- Boczek, Boleslaw A. 1969. „Permanent Neutrality and Collective Security: The Case of Switzerland and the United Nations Sanctions against Southern Rhodesia.“ *Case Western Reserve Journal of International Law*. Volume.1 Issue 2: 75-104. Cleveland, Ohio: Case Western Reserve University School of Law.
- Constitution of Turkmenistan, of May 18, 1992 No. 691-XII, <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=2376>.
- De Madariaga, Isabel. 1962. *Britain, Russia, and The Armed Neutrality of 1780*, New Haven: Yale University Press.
- Dreyer, John, and Neal G. Jesse, 2014. “Swiss Neutrality Examined: Model, Exception or Both?”, Vol. 15, No. 3.: pp. 60–83, *Journal of Military and Strategic Studies*.
- Đurašinić Radojević, Dragana. 2016. „Švajcarska „Oružana neutralnost““ u *Uticao vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, ur. Srđan Korać, str. 52-76, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu; Hanns Seidel Stiftung – Kancelarija za Srbiju i za Crnu Goru.
- Etzold, Tobias, and Christian Opitz. 2015. „Between Military Non-Alignment and Integration, Finland and Sweden in Search of a New Security Strategy“. *Stiftung Wissenschaft und Politik*, German Institute for International and Security Affairs, доступно на: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/new-security-strategy-for-finland-and-sweden/>.
- Grlić Radman, Gordan. 2002. „Neutralnost Švicarske i njezino članstvo u UN-u“. *Politička misao*, Vol XXXIX, br. 3: 145–162. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Jončić, Miloš i Vladimir Trapara. 2012. „Put za rešavanje sukoba – uporedna analiza zamrznutih sukoba na prostoru OEBS“. *Međunarodni problemi*, vol. LXIV, no. 3: 275 – 302. doi: 10.2298/MEDJP1203275T.

- Jončić, Miloš, i Aleksandar Jazić. 2014. „The New World Order between unipolarism and multipolarism.“ u *The Old and the New World Order – between European integration and the historical borders: Prospects and challenges for Europe of 21st century*, ed. Duško Dimitrijević, pp. 287 – 301. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, Hanns Seidel fondacija.
- Jončić, Miloš. 2016. „Geneza neutralnosti u izvorima međunarodnog prava“, u *Uticao vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, ur. Srđan Korać, str. 11-27, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu; Hanns Seidel Stiftung – Kancelarija za Srbiju i za Crnu Goru.
- Jončić, Miloš. 2020. „Nedržavni akteri u međunarodnom humanitarnom pravu“, u *Nedržavni akteri u međunarodnom pravu*, ur. Mihajlo Vučić. 79-119. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Milosavljević, Branislav. 2016. „Ograničenja vojne neutralnosti Republike Srbije“ u *Uticao vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, ur. Srđan Korać, str. 149-161, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu; Hanns Seidel Stiftung – Kancelarija za Srbiju i za Crnu Goru.
- Müller, Leos. 2019. *Neutrality in World History*. New York/London: Routledge.
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. 2020. *Partnership Interoperability Initiative*. 03 Nov. 2020. https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_132726.htm
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. 2021. *Relations with Sweden*. 06 Apr. 2021. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52535.htm
- Novaković, Igor. 2011. „Koncept neutralne države“ *Međunarodna politika*, God. LXII, br. 1141: 5–20. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Novaković, Igor S. 2016. „Politika neutralnosti u Evropi od kraja Drugog svetskog rata do danas kao „cena“ za status stalne neutralnosti: značaj za Srbiju.“ u *Uticao vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, ur. Srđan T. Korać, str. 11-27, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu; Hanns Seidel Stiftung – Kancelarija za Srbiju i za Crnu Goru.

- Resolutions Adopted by The General Assembly, A/RES/50/80, [Permanent neutrality of Turkmenistan], 11 January 1996, <https://undocs.org/en/A/RES/50/80>
- Spillmann, Kurt R. 1987. „Beyond Soldiers and Arms: The Swiss Model of Comprehensive Security Policy.“ *Stability and Change: Assessing Europe’s Neutrals*”, The Woodrow Wilson Center Washington D.C., November 19 to 21, 1986.
- Stein, George J. 1990. „Total defense: A comparative overview of the security policies of Switzerland and Austria.“ *Defense Analysis*, 6:1, 17-33, DOI: 10.1080/07430179008405428.
- Strategija odbrane Republike Srbije. 2019. „Službeni glasnik Republike Srbije“, 94/2019-4.
- The Treaty of Amiens. 1802. The Napoleon Series. Poslednji pristup 1.3.2022. https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_amiens.html
- Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 [TEU]. 2007. Official Journal of the European Union C 306, 17.12.2007, p. 1–271.
- Treaty on European Union [TEU]. 1992. OJ C 191, 29.7.1992, p. 1–112.
- Vattel, Emmerich de. 1758. *The Law of Nations or the Principles of Natural Law*, Book 3, Chapter 7, <http://www.lonang.com/exlibris/vattel/vatt-307.htm>.
- Vuković, Nebojša. 2016. „Geostrategijski aspekti Bezbednosno-odbrambenih opcija Srbije“. u *Uticao vojne neutralnosti Srbije na bezbednost i stabilnost u Evropi*, ur. Srđan Korać, str. 162-187, Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu; Hanns Seidel Stiftung – Kancelarija za Srbiju i za Crnu Goru.
- Wehmeier, Sally, ed. 2000. *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*. New York: Oxford University Press.

Miloš Jončić*

MILITARY NON-ALIGNMENT DEFINITIONS,
DEVELOPMENT, PERSPECTIVES**

Resume

The concept of military non-alignment, has its roots in the legal institute of neutrality, of which military neutrality is an integral part. In order to avoid terminological doubts, the author defines the terms neutrality, neutralization, non-alignment, military neutrality, military non-alignment. In order to avoid misinterpretation and confusion of the notion of military neutrality, which implies rights and obligations, the author expresses the opinion that the more acceptable and precise term is military non-alignment and proves it doctrinally. The paper points out the social circumstances and moments in international relations and the development of international law that influenced the emergence of neutrality. Neutrality in contemporary international relations is becoming a concept that requires reform and opens the perspective of military non-alignment. Many states that have declared neutrality are increasingly focusing this concept exclusively on military non-alignment. Many states that have declared neutrality are increasingly focusing this concept exclusively on military nonalignment. The changed circumstances of the multilateral world order are forcing even neutral states to renounce their position of non-participation in armed conflicts and to turn to the position of non-membership in military-political alliances. Military nonalignment

* E-mail address: mjoncic@diplomacy.bg.ac.rs.

** This paper was written within the research project "Serbia and Challenges in International Relations in 2021" funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development, and being carried out by the Institute for International Politics and Economics. This paper was published in the Institute for Political Studies' journal National Interest 2/2021.

cannot be applied occasionally or partially, so the paper points to some advantages, but also disadvantages of this position in international relations.

Keywords: neutrality, military neutrality, military non-alignment, total defense, military defense, civil defense, economic defense ***

*** Овај рад је примљен 11. априла 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 18. октобра 2021. године.